

Marek J. Malinowski

Zróżnicowania i różnorodność polityczna, społeczna, kulturowa, religijna, ideologiczna, militarna, ekonomiczna i cywilizacyjna współczesnego świata (Różne opcje i alternatywy. Refleksje osobiste)

Oddając do rąk Czytelników kolejny numer naszego Rocznika Filozoficzno-Społecznego „Civitas Hominibus” z 2013 roku, chciałbym podkreślić, iż jego przewodnim przesłaniem są wielostronne i wielopłaszczyznowe zróżnicowania i różnorodność polityczna, społeczna, kulturowa, religijna, ideologiczna, militarna, ekonomiczna i cywilizacyjna współczesnego świata. U progu II dekady XXI wieku przeżywa on groźne wstrząsy wewnętrzne i nadal znajduje się w objęciach globalnego kryzysu ekonomicznego.

Badając uważnie aktualną rzeczywistość na planecie Ziemia, ukształtowaną w formie Nowego Ładu Międzynarodowego, bez trudu dostrzeżemy, że podlega on różnym, często wzajemnie sprzecznym i antagonistycznym wobec siebie procesom radykalnych zmian i przewartościowań. Ich kierunki są przedmiotem ożywionej dyskusji w gronie polityków i specjalistów w zakresie współczesnych stosunków międzynarodowych, a perspektywy – trudne do precyzyjnego i wiarygodnego pod względem merytorycznym ustalenia¹.

¹ Zob. szerzej: T. de Montbrial, *Działanie i system świata*, Wydawnictwo Akademickie Dialog, Warszawa 2010, passim.

Dwa procesy głębokich zmian przebiegają w warunkach ekspansji dwóch nakładających się na siebie, ale bynajmniej nie komplementarnych wzajemnie, a nawet wręcz antagonistycznych zjawisk: globalizacji i różnicowania się współczesnego świata, który podobno jest od dawna „globalną wioską” (*global village*). Dotykają one wszystkich sfer życia publicznego w obrębie ziemskiej cywilizacji, stąd też ich wpływ na aktualny kształt Nowego Ładu Międzynarodowego, a także życie wszystkich członków ogólnoplanetarnej społeczności jest oczywisty i nader znaczący².

Głównym tematem rozważań jest tu drugie z wymienionych zjawisk, tj. różnicowanie się współczesnego świata. Analizując jego charakter i najważniejsze cechy genetyczne, wypada podkreślić, iż punktem wyjścia wszelkich rozważań i konstatacji intelektualnych musi być stwierdzenie, że obecny świat międzynarodowy dzieli się na dwie wyraźnie zróżnicowane pod wszystkimi wymienionymi względami grupy krajów, określanych mianem Północy i Południa świata. Północ świata to reprezentujący wysoki poziom rozwoju nasz krąg cywilizacyjny, obejmujący Europę wraz z Federacją Rosyjską i państwami Kaukazu: Gruzją, Armenią i Azerbejdżanem oraz Amerykę Północną ze Stanami Zjednoczonymi Ameryki (*United States of America, USA*) i Kanadą, a także położony na Bliskim Wschodzie Izrael i leżące na antypodach: Australię i Nową Zelandię. Natomiast Południe świata – znacznie niżej rozwinięte pod względem polityczno-społecznym i ekonomicznym – obejmuje o wiele liczniejsze kraje Ameryki Łacińskiej, Afryki i Azji, określane w przeszłości nader niejasnym i mało precyzyjnym terminem tzw. Trzeciego Świata, w odróżnieniu od kapitalistycznego Pierwszego Świata i komunistycznego Drugiego Świata. Stosunki między Północą i Południem, zawierające w sobie wielostronną współpracę, a jednocześnie sprzeczności wzajemnych interesów i wynikające z tego faktu różnorodne konflikty, włącznie ze zbrojnymi, stanowią w przekonaniu większości ekspertów i specjalistów w zakresie współczesnych stosunków międzynarodowych najważniejszy element i przesłankę Nowego Ładu Międzynarodowego w początkach XXI wieku.

Rozpatrując zatem globalne zróżnicowania między Północą i Południem oraz równie istotne zróżnicowania wewnętrzne w ich obrębie, należy odnotować fakt, iż na płaszczyźnie politycznej przejawiają się one w funkcjonowaniu bardzo różnych systemów politycznych. W naszym kręgu cywilizacyjnym dominującym obecnie modelem ustrojowo-politycznym jest liberalna demokracja typu republikańskiego. Uosabia ona zdaniem najwybitniejszych, głównie amerykańskich specjalistów przedmiotu, największe osiągnięcie *homo sapiens* w historii jego rozwoju³.

Oczywiście, w tym kręgu cywilizacyjnym funkcjonuje również kilkanaście państw, w których ich głową jest monarcha (król, książę). Należy jednak mieć świadomość, że obowiązujący system republikański ma różne oblicza i formy funkcjonowania, o czym świadczy chociażby fakt, iż amerykański system prezydencko-kongresowy różni się znacznie od systemu rządów we Francji, Republice Federalnej Niemiec (RFN), Polsce czy np. w Rosji.

² Zob. szerzej: A. Chodubski, M. Malinowski, E. Polak, P. Trawicki (red.), *Kształtowanie się Nowego Ładu Międzynarodowego*, Gdańsk 2007, *passim*.

³ Zob. szerzej: F. Fukuyama, *Koniec historii*, Kraków 2002, *passim*.

Na obszarach Ameryki Łacińskiej, Afryki i Azji istnieje natomiast całe bogactwo systemów politycznych od królewskich monarchii absolutnych, poprzez monarchie konstytucyjne, republiki prezydenckie i parlamentarne aż do systemów autorytarnych i otwartych dyktatur cywilnych lub wojskowych oraz państw teokratycznych w rodzaju Islamskiej Republiki Iranu. Ewenementem polityczno-ideologicznym i ekonomicznym jest położona w tej części świata Chińska Republika Ludowa (ChRL), która buduje ekspansywny kapitalizm pod rządami Komunistycznej Partii Chin (KPCh), sprawującej „żelazną ręką” władzę w kraju, Wbrew zapowiedziom przywódców świata Zachodu, w tym zwłaszcza USA w okresie prezydentur George’a W. Busha i Barracka Obamy, model liberalnej demokracji typu amerykańskiego, czy zachodnioeuropejskiego, wcale nie został zaakceptowany w większości państw Południa świata, w których znacznej części następuje dynamiczna ekspansja haseł i działalności ugrupowań islamskiego fundamentalizmu o zdecydowanie antyzachodnim nastawieniu⁴.

Z kolei na płaszczyźnie społecznej należy dostrzegać całe bogactwo zróżnicowań we współczesnym świecie pod względem narodowościowym, etnicznym, plemiennym i klanowym, struktury społecznej i demograficznej, poziomu przyrostu naturalnego i śmiertelności (w tym noworodków), długości i jakości życia, średniego wieku społeczeństwa i roli młodego pokolenia, osiągnięć i porażek polityki zdrowotnej władz państwowych, stanu zdrowia i opieki społecznej oraz udziału w jej zapewnieniu organizacji pozarządowych (Non-Governmental Organisations, NGOs), pozycji politycznej, społecznej i zawodowej kobiet i procesów ich emancypacji etc. Istnieją zasadnicze i fundamentalne różnice, jeśli chodzi o wymienione czynniki i uwarunkowania społeczne między światem wysoko rozwiniętego Zachodu a muzułmańskimi państwami Afryki i Azji, krajami Ameryki Łacińskiej i Czarnej Afryki oraz Indiami, ChRL, Japonią i innymi państwami Azji i Oceanii.

Na płaszczyznach: kulturowej, religijnej i ideologicznej występujące zróżnicowania dotyczą nie tylko podstawowego układu międzynarodowego – Północ i Południe – lecz także wewnątrz tych ugrupowań państw. Mamy tu do czynienia z całą mozaiką przesłanek, wśród których wymienić trzeba: funkcjonowanie odmiennych wzorców i zachowań kulturowych, występowanie religii uniwersalnych (chrześcijaństwo, islam, buddyzm, hinduizm) obok wielu rodzimych kultów w Afryce, Azji i Oceanii, a także pleniących się coraz bujniej najrozmaitszych sekt i grup religijnych, ekspansję idei i ugrupowań fundamentalistycznych w łonie chrześcijaństwa, islamu i hinduizmu, szerzenie się apozycji, zwłaszcza w chrześcijaństwie, postaw agnostycznych i ateistycznych oraz postępującej laicyzacji w życiu publicznym, a także narastania praktyk satanistycznych, powstanie i rozwój po upadku ideologii komunistycznej i „naukowego socjalizmu” nowych prądów ideologicznych w rodzaju np. fundamentalizmu islamskiego oraz odradzanie się w nowej formie odrzuconych i przebrzmiałych, jak się wydawało w okresie „zimnej wojny” między kapitalistycznym Zachodem i socjalistycznym Wschodem, ideologii nacjonalistycznych i faszystowskich.

⁴ Zob. szerzej: M.J. Malinowski, R. Ożarowski, W. Grabowski (red.), *Ewolucja terroryzmu na przełomie XX i XXI wieku*, Gdańsk 2009, *passim*.

Na płaszczyźnie militarnej zróżnicowania jakościowe i ilościowe we współczesnym świecie przejawiają się w: ogromnej dysproporcji w zakresie liczebności armii, a zwłaszcza jej technologicznego wyposażenia zbrojnego między supermocarstwem w postaci USA i wielkimi mocarstwami: ChRL, Rosją, Wielką Brytanią i Francją a pozostałymi państwami Północy i Południa; dysponowaniu bronią masowego zniszczenia (nuklearną, chemiczną i bakteriologiczną) i ich proliferacji na nowe państwa Ameryki Łacińskiej, Afryki i Azji; kształtowaniu się nowych doktryn militarnych; pojawieniu się i rozwoju koncepcji „wojen asymetrycznych” oraz dynamicznej ekspansji międzynarodowego terroryzmu, który stał się globalnym problemem międzynarodowym.

Na płaszczyźnie ekonomicznej obserwujemy ogromne zróżnicowanie państw współczesnego świata, biorąc pod uwagę charakter i typologię ustroju gospodarczego, wielkość Produktu Krajowego Brutto (PKB) i *per capita*, czyli na 1 mieszkańca, rozmiary i kierunki handlu zagranicznego, poziom osiągniętego rozwoju technologicznego, relacje między kapitałem państwowym i prywatnym, korporacjami międzynarodowymi a małymi i średnimi przedsiębiorstwami, posiadanie i wykorzystywanie bogactw naturalnych, funkcjonowanie i rozwój transportu drogowego, kolejowego, lotniczego, rzeczno-morskiego, poziom konsumpcji zbiorowej i indywidualnej, stan zamożności i biedy, a także nędzy, głównie w krajach Południa świata.

Wreszcie na płaszczyźnie cywilizacyjnej prezentowane zróżnicowania są związane ze wszystkimi przejawami życia zbiorowego i indywidualnego mieszkańców planety Ziemia na omówionych płaszczyznach obecnej rzeczywistości międzynarodowej.

Sumując dotychczasowe rozważania, pragnąłbym na koniec wyrazić nadzieję, że kolejny numer „Civitas Hominibus” będzie pobudzającym intelektualnie wkładem do szerokiej dyskusji międzynarodowej na temat zróżnicowania i różnorodności współczesnego świata u progu II dekady XXI wieku.